

Colecția

REBRENLANA

Coordonatori:

Andrei Moldovan

Ioan Pinte

© Editura Școala Ardeleană
Cluj-Napoca, str. Mecanicilor nr. 48
Redacția: tel. 0364-117.252; 0728.084.801
e-mail: office@scoalaardeleanacluj.ro,
redactie@scoalaardeleanacluj.ro
Difuzare: tel./fax 0364-117.246; 0728.084.803
e-mail: difuzare@scoalaardeleanacluj.ro,
esadifuzare@gmail.com
www.scoalaardeleanacluj.ro

Descrierea CIP este disponibilă la Biblioteca Națională a
României

ISBN: 978-606-797-402-7

Editor: Vasile George Dâncu
Copertă: Eduard Grecu
Tehnoredactare: Larisa Crăciunaș

Icu Crăciun

Liviu Rebreanu între contemporanii săi

Cluj-Napoca, 2019

Respect Theodore, Caron 21, 45, 46,
47, 83, 103, 104, 167, 189, 205,
213
Titulescu, Nicolae 154
Tolstoi 42, 90, 165
Toma, Sorin 196
Topirceanu, G. 8, 27, 58, 92,
132, 187, 189, 214
Triteanu, Veturia 167
Trivale, Ion 9
Tudor, Andrei 29, 69, 120, 189
Tuptil 118
Turgheniev 165
Tzigara-Samurcaș, Al. 126, 167

T

Țăranu, I. 188
Țițeica, Gh. 148
Țopa, Sorana 41, 42, 44, 58

V

Vaida, Alexandru 133, 134
Valerian, I. 98
Valjan 115, 120
Valota 158
Varlam, Aurel 131
Vasilescu, Radu 138
Velicu, Ion 176
Verhaeren 165
Vermont, Aida 60
Vianu, Tudor 8, 17, 27, 28, 29,
38, 40, 58, 62, 84, 132, 133,
171, 187, 189, 196
Vigny 165
Vinea, I. 24
Vișoianu, C-tin 36, 104
Vlad, Aurel 206, 207
Vladimirescu, Tudor 160, 161
Vlahuță, Al. 127, 152, 165, 167
Vlădescu, G.M. 26, 131

Vlădoianu, N. 191
Voiculescu, Vasile 28, 47, 72,
103, 193, 214, 216
Voinescu, Romulus 205
Voronca, Ilarie 44, 55, 58
Vulcănescu, Mircea 121

W

Wasserman, J. 90
Wilde, Oscar 90, 165
Willer, Iosif 188
Woolf, V. 90

Z

Zaciu, Mircea 12, 14, 17, 23,
24, 28, 42, 61
Zaharov, Jean 141
Zamfirescu, Duiliu 170
Zamfirescu, George Mihail 104,
189, 213, 214, 215
Zarifopol, Paul 186

CUPRINS

I. Liviu Rebreanu și Camil Petrescu.....	7
II. Liviu Rebreanu și Eugen Lovinescu.....	37
III. Liviu Rebreanu și Hortensia Papadat-Bengescu	53
IV. Liviu Rebreanu și Lucian Blaga.....	63
V. Liviu Rebreanu și Mihail Dragomirescu.....	73
VI. Liviu Rebreanu și Mihail Sadoveanu.....	91
VII. Liviu Rebreanu și Mihail Sebastian	111
VIII. Liviu Rebreanu și Nichifor Crainic	125
IX. Liviu Rebreanu și Nicolae Iorga.....	145
X. Liviu Rebreanu și Octavian Goga.....	163
XI. Liviu Rebreanu și Tudor Arghezi.....	177
XII. Liviu Rebreanu și Victor Eftimiu.....	199
Indice de nume.....	217

Motto:

„Scriind despre Rebreanu, n-a fost și nu este în intenția mea să-l trec în rândul sfinților. Nu i-ar fi plăcut nici lui. N-am avut și nu am intenția mea de a-l prezenta ca pe un om lipsit de îndoieli, de ezitări, de confuzii. Nici n-ar fi putut să fie.”

NICULAE GHERAN, *Rebreanu la lumina lămpii*, Editura Minerva, 1981, republicat în *Rebreniana*, vol. I, *studii, articole, documente*, Ed. Academiei Române, București, 2017, în articolul *Între dragoste și singurătate*, pp. 217-242.

I

LIVIU REBREANU ȘI CAMIL PETRESCU

Puia, fiica adoptivă a lui Liviu Rebreanu, afirmă într-un interviu luat de Nicolae Gheran, că, dintre confrăți, printre „bunii prieteni” ai romancierului au fost: Perpessicius, Camil Petrescu, dar și Tudor Arghezi; la aceștia – zicem noi – trebuie adăugat și Mihail Sebastian¹ Amiciția cu autorul romanului *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* datează de la începuturile lor gazetărești, amândoi neafirmați încă viguros în literatura română, cu atuul că ardeleanul vorbea fluent maghiara și germana, iar sudistul franceza. În 1916 nu se cunoșteau, întrucât, în articolul *Parazitism literar*, publicat de Camil Petrescu cu pseudonimul K. Mill, în *Rampa*, în care critică producțiile literare ale unor neaveniți în literatură precum: Mestugean, R. Cosmin, Constant Ionescu, I. Periețeanu sau traduceri incorecte ale unui I. Gr. P. din poeți francezi, pe care îi etichetează „paraziți literari”, îi reproșează că a scris generos despre romanul *Getta* al lui Mestugean: „Și s-a găsit de asemenea un literat,

¹ Interviul publicat de Nicolae Gheran în *Rebreniana*, *studii, articole, documente*, vol. I, Editura Academiei Române, București, 2017, pp. 251-252, reprodus din *Rebreanu la lumina lămpii*, Editura Minerva, București, 1981, pp. 381-405.

să-i dăm și numele, dl. L. Rebreanu, care să facă acestui «roman» o dare de seamă în paginile unui ziar oarecare” scria cu ironie tânărul Camil la 22 de ani,² dovedindu-se de la început genul de critic subiectiv, pornit mereu spre polemică; de fapt, Camil a debutat în 1914 în revista *Facla* cu articolul *Femeile și fetele de azi* (semnat cu pseudonimul Radu D.), iar în 1923 cu volumul *Versuri. Idee. Ciclul morții*. După Nicolae Gheran, cei doi s-au cunoscut în redacția *Rampe* lui N. D. Cocea și Alexandru Davila; de fapt, unii istorici literari spun că primul articol i-a apărut aici în 30 aprilie 1913, în ajun de bacalaureat, și a fost semnat C.P. Printre colaboratorii la revista amintită s-au numărat, alături de Rebreanu, și: Arghezi, Macedonski, Galaction, Minulescu, E. Lovinescu, Topârceanu, Cincinat Pavelescu ș.a. Până a se afirma deplin în literatura română, numele lor se vor regăsi în: *Sburătorul* (aici, Camil va publica, în 7 iulie 1919, trei poezii, apoi, între 1920-1921, alte poeme de război din *Ciclul morții*), *Ideea europeană* a lui C. Rădulescu-Motru (1868-1957), alături de: T. Vianu, Ion Barbu, Em. Bucuță, Mircea Florian ș.a., în *Scena* lui A. de Hertz, *Universul literar*, la cârma căruia va ajunge, în 1928, însuși Camil, care îi va cere articole pentru această publicație, Rebreanu publicând aici un text intitulat *Povestitorul* despre I. Al. Brătescu-Voinești. Revenind la N.D. Cocea, amintesc faptul că acesta a fost modelul spiritual al lui Camil, dar și prototipul lui Gelu Ruscanu din *Jocul ielelor* și al lui Ladima din *Patul lui Procust*. Cert este că Rebreanu l-a apreciat pe Camil atât în calitate de poet, cât și în

² *Rampa*, II, nr. 69, 5 iunie 1916, reprodus de Florica Ichim în volumul *Publicistică*, I, de Camil Petrescu, Ed. Minerva, Buc., 1984, pp. 24-27.

cea de romancier. În 1926 scria: „Dintre poeții de azi mă opresc la Camil Petrescu, care e spiritul cel mai reprezentativ al generației sale. Talentul său e cu mult mai prestigios, cu cât este educat pentru trei genuri deosebite, pentru poezie, teatru și critică”,³ iar în 1931 nota: „Dintre noii romancieri, Camil Petrescu, cu «Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război», aduce nu numai un suflu nou, dar și o bogăție de expresie remarcabilă, întrucât romanul lui poate fi socotit ca un început al unei etape din dezvoltarea încă tânără a romanului românesc”.⁴

Cu tatăl mort înainte de nașterea sa, iar mama curând după acest tragic eveniment, învățat să lupte de timpuriu cu greutățile, participant la Primul Război Mondial, în urma căruia va rămâne surd de-o ureche,⁵ prizonier la unguri, eliberat din lagărul german în 1918, Camil Petrescu, absolvent al Facultății de Filosofie din București, va reuși să-și dea licența cu lucrarea *Modalitatea estetică a teatrului*, fiind notat cu *Magna cum laude*. Conform lui Mircea Popa, Camil a făcut două

³ *Rampa*, 31 mai 1926, citat de Nicolae Gheran în *Rebreniana...*, vol. II, pag. 141.

⁴ *Gazeta Transilvaniei*, XCIV, nr. 41, 19 aprilie 1931, citat de Nicolae Gheran în *Rebreniana...*, vol. II, p. 141, dar și în addenda la *Jurnalul*, I, al lui Rebrenu, p. 428, interviul este semnat de Victor Milorian și se intitulează „De vorbă cu d. Liviu Rebrenu, președintele S.S.R. și poate autorul cel mai tradus în limbile streine” și este reprodus de același N. Gheran în *Liviu Rebrenu, Opere*, vol. 19, p. 128, dar și în *Liviu Rebrenu prin el însuși*, de N. Gheran și A. Moldovan, ediția a II-a, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2018, p. 310.

⁵ Cu fel de fel de infirmități s-au întors și scriitorii: Perpessicius, Eugen Goga (fratele lui Octavian Goga), Ion Trivale, Mihail Săulescu, Alexe Mateevici, Ion Gorun, Const. T. Stoika ș.a.

reportaje de front pe care le-a publicat în 1919 în revista *Ilustrațiunea armatei*,⁶ e vorba de *Colonelul Băltărețu* și *O recunoaștere ofensivă*. Dar, despre Primul Război Mondial, autorul *Ciclului morții* a scris mult mai mult. Dacă vom ceti *Însemnări de război*,⁷ vom descoperi acolo atât *O recunoaștere ofensivă*, cât și alte scrieri legate de această conflagrație mondială; amintesc, de asemenea, faptul că din octombrie 1939 și până în octombrie 1940, Camil a ținut o cronică a lunilor de război în *Revista Fundațiilor Regale*. Rebreanu a intuit inteligența, talentul și virtuțile morale ale acestuia și s-a împrietenit cu el, deși diferența de vârstă dintre ei era de 9 ani; Liviu a fost întotdeauna sensibil la efervescența tinerilor valoroși și i-a apropiat de revistele conduse de el. Însuși Lovinescu îi aprecia, în *Memoriile sale*, „spiritul său vioi, mobil, combativ, agresiv chiar, destul de informat, dar mai ales dialectic, inepuizabil dialectic, luminat totuși de o candoare plăcută cu deosebire femeilor, de o frăgezime de impresie binevenită într-o societate, prin conveniențe, mai mult receptivă decât deliberativă”.⁸ Precizăm că această caracterizare datează din perioada când Camil Petrescu frecventa cenaclul *Sburătorul*, unde și-a cetit piesele de teatru, deci în perioada de început a activității sale literare, când s-a arătat un dramaturg destul de viguros, talentat, și era în măsură să emită păreri întemeiate cu privire la alte lucrări dramatice ale altor autori. Încă de pe atunci, criticul i-a

⁶ Vezi Mircea Popa, *Camil Petrescu, poetul*, din *Nord Literar*, nr. 2 (177), februarie 2018.

⁷ Camil Petrescu, *Însemnări de război*, ediție îngrijită și cuvânt înainte de Ileana Manole, Ed. Militară, București, 1980.

⁸ E. Lovinescu, *Memorii. Aqua Forte*, ediție îngrijită de Gabriela Omăt, Ed. Minerva, Buc., 1998, p. 201.

descoperit o doză de orgoliu agresiv și de arțag: „orice ai face, a fost făcut mai întâi de dânsul și orice idee ai exprima, a fost exprimată de dânsul, într-un vechi articol, de cel puțin cinci ani. E nu numai cel dintâi în timp, dar și cel dintâi în valoare; e cel mai mare ziarist și polemist; e cel mai mare dramaturg și critic dramatic; e cel mai mare poet și critic literar; e omul cel mai inteligent – totul fără mlădiere, fără ușorul zâmbet de ironie sau glumă, sub faldurile căruia se strecoară ușurel orice prezumție, ci categoric, definitiv, repetat, pe un ton iritat, agresiv, dispus oricând să o dovedească dialectic și, la nevoie, să rupă relațiile personale”.⁹ Două întâmplări din viața lui Camil, relatate cu lux de amănunte de Lovinescu vin în întâmpinarea celor afirmate mai sus. E vorba de candidatura lui Camil, ca independent, la alegerile parlamentare din perioada sa de tinerețe, când i-a povestit criticului despre „succesul său electoral”, deși a obținut doar 150 de voturi, în comparație cu candidatul guvernului care strânsese 4500, iar candidatul național 4000, dramaturgul s-a apărut cu această replică: „– Fiindcă eu eram candidatul cel mai serios, urgia guvernului s-a îndreptat, firește, mai mult asupra mea; de aici și diferența de voturi”.¹⁰ Cealaltă întâmplare se referă la întrecerea de rezistență pe care o are cu unul din bețivii capitalei, el fiind „un modest băutor de apă pură”. Pentru a-și apăra dezonoarea ce-l amenința, povestește el, și-a adus aminte că a citit undeva că pentru a rezista la băutură, fără să te îmbeți, „e de ajuns să bei mai întâi apă până la saturația organismului”

⁹ Ibidem, p. 202.

¹⁰ E. Lovinescu, op. cit., p. 200.

pentru a anula efectul alcoolului. Procedând astfel, a reușit să-i învingă pe cei de la masă. Lovinescu nu l-a iertat pentru aceste egoisme, ca să nu zic lăudăroșenii, și l-a taxat în *Memorii*, deși superioritatea lui Camil, nu o dată, a fost îndreptățită, creându-și în jurul său multe ostilități sau, în cel mai bun caz, rezerve. Citez un fragment din portret: „... ar fi și timpul ca omulețul acesta pripit, iritat, pururi grăbit, cu privirea în jos ca și cum ar căuta ceva pierdut, cu podul palmei aprins incendiat de febre, hărțăgos, plin de talent, dar și de fatuitate, să se oprească din cursa lui frenetică, pentru a se regăsi pe sine și liniștea, fără care nimeni nu se poate realiza desăvârșit”.¹¹ Evident că lui Camil nu i-a căzut bine acest portret, drept urmare, după apariția *Memoriilor*, II, (1931), va publica în *România literară*, al cărei director era Rebreanu, celebrul său pamflet, foarte violent, intitulat *Eugen Lovinescu sub zodia seninătății imperturbabile*. În *Notele zilnice*, Camil nota: „Ce straniu curaj are Lovinescu, el care e incapabil de o judecată de valoare”.¹² După cum se știe, și Rebreanu s-a simțit lezat de portretul literar făcut în volumul II al *Memoriilor* și, de aceea, probabil, a dat curs tipăririi acestei scrieri a lui Camil în gazeta sa. Polemica s-a încheiat odată cu publicarea articolului *Epilog la o polemică literară*,¹³ în care criticul, printre altele, povestește o întâmplare din viața scriitorului Théophile Gautier, unde scrie despre o

¹¹ Idem, pp. 203-204.

¹² Camil Petrescu, *Note zilnice* (1927-1940), text stabilit, note, comentarii, indice de nume și prefață de Mircea Zăciu, Ed. Cartea Românească, Buc., 1975, p. 63.

¹³ Publicat prima dată în *Calendarul*, an. I, nr. 64, duminică, 12 iunie 1932, reprodus de Lovinescu în *Memorii. Aqua Forte...*, pp. 655-656.

vizită în Italia, când în parcurile din orașele acestei țări nu existau closete, dar un om foarte înalt, îmbrăcat cu o pelerină lungă, se plimba printre vizitatori și rostea: *Chi vuol cacare?* Apoi insul pleca însoțit de câte un trecător care își făcea necesitățile acoperit de mantia uriașă, primind „emanațiile omului lăsat pe vine...” Aluzia la oblăduirea autorului *Patul lui Procust* de către Rebreanu este explicită în final: „La fel, pe când d. Camil Petrescu și tinerii săi prieteni își depun producțiile lor... intelectuale sub pelerina *României literare*, d. Liviu Rebreanu admiră și el natura, contemplă apusul soarelui și se face că adulmecă tonica rășină a brazilor”. Totuși, raporturile dintre critic și autorul *Ultimei nopți*... nu s-au deteriorat atât de tare încât să nu-și mai vorbească. Dovadă este răspunsul dat lui Camil Baltazar la această întrebare: „– Cum se face, dragă Camil, că, în timp ce apăreau articolele la adresa lui Lovinescu și știai că-l supărau grozav, îl vizitai, ba uneori consimeai a rămâne la masă? Nu mă întreb eu, cât mă întreabă alții pe mine”. // „Păi, pentru că era dispută pe plan ideologic. Atunci când îi adresam o critică personală și foloseam tehnica și procedeele portretisticii sale – cancanuri, anecdote, snoave lovinesciene –, o făceam ca să-l combat cu propriile sale procedee”.¹⁴

Familia Rebreanu a acceptat să-l cunune pe Camil când acesta a intenționat să se căsătorească cu Cella Serghi, autoarea romanului *Pânza de păianjen* (1938), roman pe care viitorul soț l-a corectat cu multă migală; de altfel, Camil a intervenit în piesele a zeci de

¹⁴ Citat după N. Gheran, *Rebreniana, studii, articole, documente*, II, Ed. Academiei Române, Buc., 2017, p. 100.

tineri, după cum mărturisește în notele zilnice: „Și când te gândești că în 15 ani eu am refăcut nenumărate manuscrise de-ale începătorilor, la revistele pe care le-am condus (...) Sunt atâtea lucruri din cele care fac meritul tinerilor scriitori de azi care oarecum îmi aparțin. În modul cel mai logic din lume, Comitetul teatrului îndrepta pe autori la mine să le arăt cum să-și refacă lucrările”¹⁵. Și le făcea toate astea benevol, fără remunerație, în „sistem donchijotesco”; mulți din cei care i-au fost discipoli l-au deziluzionat. O spune chiar el în *Note zilnice*:... „mi-au adus numai deziluzii: Romulus Dianu, Cicerone Theodorescu, Gulianu, Eugen Ionescu”¹⁶. Că era bun cunoscător și al limbii române aflăm din mărturisirile sale, unde povestește despre o discuție în contradictoriu cu Timoleon Pisani (1872-1943), directorul revistei *Argus*, despre Perpersicius, care îi pune pe Pompiliu Constantinescu, Valerian și alții să scrie rău despre el, Pisani afirmând că aceștia nu știu scrie, inclusiv Rebreanu. Provocat, Camil, cunoscut pentru acribia și scrupulozitatea sa filologică, îi propune să-i analizeze pe loc textul din *Argus* și, spre surprinderea asistenței, îi va găsi în 13 propoziții, 13 greșeli, printre care folosirea incorectă a locuțiunii conjuncționale *din pricină că* și a substantivului *jumătate*.¹⁷ Nu mai vorbesc că scria și-n franțuzește, dar era – cum zicea și el – „un scriitor român”, de aceea, „toate disponibilitățile mele trebuie păstrate pentru

¹⁵ Camil Petrescu, *Note zilnice (1927-1940)*, text stabilit, note, comentarii, indice de nume și prefață de Mircea Zăciu, București, Ed. Cartea Românească, 1975, p. 82.

¹⁶ Ibidem, p. 129.

¹⁷ Ibidem, pp. 124-128.

scrisul românesc”¹⁸. Impresionantă este și această afirmație, datată 17 septembrie 1939, odată cu izbucnirea celui de-Al Doilea Război Mondial: „Bun sau rău, acest neam românesc este neamul meu. Chiar dacă sunt atât de exasperat azi, l-am iubit totuși cu patimă nețărmurită. Nici un român n-a iubit vreodată neamul său cu deznădejdea și furia cu care l-am iubit și-am suferit eu din cauza lui”¹⁹.

Din păcate, când totul părea să meargă pe fâgașul cel bun, Camil, tânărul cu ochi albaștri, de 1,61 m înălțime, s-a răzgândit și a renunțat la această căsătorie cu Cella Serghi, căreia i se adresa cu apelativele: *Moft*, *Moft năzdrăvan* sau *Moft solipsist*, convins că încă nu-și găsisese marea iubire, încă mai nutrea la o dragoste imposibilă, ceea ce a determinat-o pe Fanny să concluzioneze: „Liviu s-a supărat, dar cu toate astea a continuat să-l iubească, mergând întotdeauna la nevoie cot la cot”²⁰. Ba mai mult, în 19 octombrie 1927 îl va vizita la sanatoriul *Gerota*, din București, când fusese operat de apendice.²¹ Episodul cu Cella Serghi (căsătorită în acea vreme cu inginerul Alfio Seni) este comentat de Rebreanu și în *Jurnalul* său, unde are două comentarii, unul datând din 25 mai 1936: „Camil mă roagă să-i botez duminică viitoarea-i soție”²² (scriitoarea fiind de religie mozaică), și altul din 15 ianuarie 1937: „M-a condus Camil, care mi-a povestit relațiile lui cu

¹⁸ Ibidem, pp. 120-121.

¹⁹ Ibidem, p. 151.

²⁰ Vezi Niculae Gheran, *Rebreniana*..., vol. II, p. 142.

²¹ Rebreanu, *Jurnal*, I, text ales și stabilit, studiu introductiv de Puia Florica Rebreanu, addenda, note și comentarii de Niculae Gheran, Editura Minerva, București, 1984, p. 7.

²² Rebreanu, *Jurnal*, II, ..., p. 20

„d-na Seni, destul de încurcate”.²³ În cartea sa, *Pe firul de păianjen al memoriei* (1977), Cella Serghi scrie că Mihail Sebastian a determinat-o să renunțe la Camil, care, conform spuselor sale „era un celibatar convins”. „Pentru un scriitor nimic nu-i mai periculos decât să te însori cu o femeie inteligentă” îi zice și îi descrie profilul unei soții potrivite pentru acesta: „să fie supusă, docilă, discretă, tăcută, retrasă, gospodină, mereu alături de soț, nu-l va întrerupe când creează”, iar Cella, bineînțeles, nu se încadra în această paradigmă, lucru ce o va determina să noteze: „Niciodată nu va ști omul acesta cât rău mi-a făcut. Am rămas cu un dor”. În cartea amintită, Cella Serghi îl descrie astfel: „Nu era înalt, și asta îl supăra poate tot atât de mult cât și surzenia. Avea un mers sacadat. Umerii înțepenți, ochii apropiați, atenți, vrînd parcă să audă cu ei și protestînd permanent, vehement, împotriva a tot ce se întîmplă în jurul lui, în țară, în lume”. În *Notele* sale *zîlnice* din 1927 (de remarcat că și Rebreanu își începe *Jurnalul* în același an) chiar preciza: „Hotărât lucru, dintre toate femeile, singura pe care n-aș lua-o de nevastă ar fi aceea care mi-ar deschide perspectiva unei pasiuni mediocre și stupide, ceva în genul *căsătoriilor din dragoste*.” Ceea ce-și dorea el era irealizabil, „căci împotriva ei stau datele noastre sufletești și materiale”. De aceea, exclamă: „Ah, o femeie care să nu fie o ignobilă amantă spirituală, ci o frumoasă și calmă tovarășă sensuală. O bucurie matură de seceriș. Ah, o femeie care să fie atât de puțin frumoasă încât să nu se observe, să-ți lase liniștea, atât de sensuală ca să-ți calmeze nervii, atât de bună camaradă încât, cu averea

²³ Ibidem, p. 58

ei, să poți realiza *Etica*, *Estetica* și *Sociologia* în forme care au devenit obsedante”.²⁴ În 1939 a intenționat să se căsătorească cu Cecilia Constantinescu (1909-1939), sora scriitorului Ovidiu Constantinescu; Cecilia este arhetipul doamnei T. din *Patul lui Procust*, dar a murit la 29 de ani, de tuberculoză. Deși a fost curtenitor și atent atât cu femeile frumoase, cât și cu cele urâte, și, în ciuda caracterizării lui Sebastian, Camil Petrescu s-a căsătorit totuși în 1947 (anul în care a fost ales membru al Academiei Române), la vârsta de 57 de ani, cu actrița Eugenia Marian (cu 33 de ani mai tânără decât el), având împreună doi copii care vor pleca din țară în 1969, întâi în Suedia, apoi se vor stabili în S.U.A. (primul avînd atunci 22 de ani, cel de-al doilea 19 ani); la un an după plecarea fiilor, Eugenia s-a recăsătorit, a mai avut un băiat cu al doilea soț, a vîndut casa și au plecat împreună din țară.

În 19 nov. 1920, aflîndu-se la Timișoara (dorise să facă gazetărie în Banat și, printre altele, să-i învețe românește pe șvabi), Camil îi scria lui Liviu despre intoxicația „cu pește și ficat de gîscă”, despre nemulțumirile legate de mulțimea de greșeli de tipar din poeziile sale publicate în *Sburătorul* (nr. 25 și 26), despre dorința de a-i citi romanul (e vorba de *Ion*, care trebuia să apară în câteva zile), dar și îndemnul său de a-i citi *Jocul ielelor*, „bucata la care țin (...) cu deosebire și orice s-ar întîmpla”.²⁵ Rebreanu îi răspunde acestei misive în 5 decembrie 1920, în care îl anunță că poemele sale „au un succes deosebit” și că tînrul

²⁴ Aceste citate sunt preluate din Camil Petrescu, *Note zîlnice* (1927-1940), text stabilit, note, comentarii, indice de nume și prefață de Mircea Zăciu, Ed. Cartea Românească, Buc., 1975, p. 38.

²⁵ Rebreanu, *Jurnal*, I, ..., p. 142.